

"זכרון מאיר"

פרשת השבוע

[עפ"י "לקט שיחות מוסר" מאת מרן ראש הישיבה הג"ר אייזיק שר זצ"ל]

אמרו חז"ל (שבת דף קד.): הבא ליטהר מסייעין בידו, והבא ליטהר פותחין לו. ויסוד הענין הוא ש"בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו", ולמדו זאת חז"ל (מכות דף י:). מבלעם הרשע שאמר לו הקב"ה לא תלך עמהם ואח"כ אמר לו קום לך אתם, [וכו'].

והמשנה (אבות פ"ה מי"ט) מבארת לנו, שאע"פ שבלעם היה בעל השגות גבוהות, בכל זאת עקב מידותיו הרעות: "עין רעה רוח גבוהה ונפש רחבה" אשר נשתרשו במהותו, היו חטאיו עצומים ונוראים, וגם לאחר שבלק מגרשו "ברח לך אל מקומך" עדיין משתהה הוא לרגע קט ואומר לבלק "לכה איעצך" כדי להחטיא את בני ישראל ולהכשילם בדבר השנוא על ה' יתברך.

אלו הן שתי הדרכים העומדות לפנינו, להיות מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה "עין טובה רוח נמוכה ונפש שפלה" וכתב רבנו יונה שהן שורש כל המידות, להקטין את עצמו ולחשוב רק על תפקידו וחובתו בעולמו ויותר אפילו על רוחניות לעצמו כדי להרבות אורה וחסד בעולם, או להיות ח"ו מתלמידיו של בלעם הרשע שמבקשים הכל לעצמם אפי' רוחניות, וסופם יורשים גיהנם, ואפילו לאחר שנים רבות בגיהנם לא נשתנתה מהות-נפשו של בלעם הרשע כמו שאמרו חז"ל (גיטין דף נז.).

אבל מה נורא הדבר כי יש אפילו גרועים יותר מבלעם הרשע, שהרי אמרו בגמ' (ב"ב דף ס.) שכאשר ראה בלעם שאין פתחי אהליהם של ישראל מכוונים זה כנגד זה נתפעל כל-כך עד שאמר ראויים הללו שתשרה עליהם שכינה, [וכו'].

אם כן כאשר אדם רואה דבר-מעלה אצל חברו והוא מצטמק ורע לו ומבזה אותו מתוך עין רעה, הרי אדם זה הוא גרוע מבלעם.

המידות הן קנין-נצח בנפש, והמקום לשרשן לעמול עליהן הוא רק בעולם הזה, נעמיק חקר ונתעורר לקנות בנפשנו את מידותיו של אברהם אבינו ע"ה, לטוב לנו כל הימים.

פלפולא דאורייתא

בעניני בסיס וטלטול מן הצד

נהוג להניח חלה [וי"א דסגי בכל מאכל] כדי שלא יהיו השולחן והמפה "בסיס לדבר האסור" הפמוטים והנרות.

והקשה הג"ר משולם איגרא (מובא ב"ארחות שבת" ח"ב עמ' קל"ד), דהא יאכל את החלות בשבת וא"כ לדעת ר"ת דדוקא בשהמוקצה מונח עד סוף השבת הוי "בסיס לדבר האסור", לכאור' ה"ה לענין דבר המותר שאם אינו מונח עד סוף השבת אין בכחו לבטל שלא יהא השולחן "בסיס לדבר האסור".

ולכ' יתכן לומר שהדבר המותר בכוחו להפקיע שם בסיס ע"י עצם היותו שם, וב"ארחות שבת" (שם) רצו לחדש דאפי' שכח דבר המותר לא ייחשב "בסיס לדבר האסור". אבל היה נלענ"ד דמהא דבעינן שיהא הדבר המותר שוה טפי מהמוקצה ולא סגי בשוין, מוכח דלעולם הוי בסיס להכל ולכן בעינן שיהא העיקר "דבר המותר", וא"כ י"ל דכשאינו מונח עד סוף השבת, וכל-שכן ב"שכח", לא הוי עיקר. וצ"ע.

ושוב העירוני דמקור הדברים בתשו' ר"ת בשו"ת ספר הישר תשו' ד', שם כתב הא"י דינא דבעי שיניח עד סוף השבת ואי לא הכי הוי כ"שכח", וכתב שם הטעם דרק באופן זה מקצה ["דחייה"] את הבסיס.

* * *

הבית-מאיר והגרע"א דנו בתיבה שיש בה אבנים טובות וגם מטבעות, ורוצה לשמור האבנים טובות במקום אחר, ואם ינער המטבעות עלול להפסידן, הבית-מאיר מתיר, והגרע"א נקט שיש ראשונים דס"ל שאם אינו מנער את המוקצה מפני צורך המוקצה [ע"י הפעולה מעבר לניעור] חשיב שמטלטל "לצורך דבר האסור".

ומבואר מהנידון דב"מ ורעק"א דחשיב צודה"מ גם צורך "מחמה לצל".

והנה בכשמל"א מוכח דהיתירא דלצוגו"מ הוא משום צורך, ולא משום דרגת ההתעסקות, אבל לענין טמה"צ נקט החזו"א דההיתר משום דרגת ההתעסקות, ולפי"ז בודאי מובן הא דלא בעינן דוקא צוגו"מ, אבל באמת באחרונים נר' דלא כהחזו"א (ועי' סי' רע"ו דעת שו"ע הרב ומשנ"ב בדין טלטול הנר באחורי ידיו לצו"ג וגם לולא דבריהם נפרש לכ' שמותר טלטול ע"י דבר אחר לצורך גופו של הנר, ועוד יעוי' דעת הט"ז ומשנ"ב סי' שח דמותר לדחוף מוקצה ע"י קנה לצורך מקומו) אלא דהתירו מפני הצורך ובכ"ז נקטו דסגי גם בצורך דמחמה לצל. (והחזו"א שם אתי לחלוק על הט"ז).

אמנם הב"מ דס"ל דביש לו צורך גם בדה"מ וגם בדבה"א אסור לטלטל לכ' הי' נר' דלאו משום צורך דאי הכי מאי איכפת לן דיש לו צורך גם לדבה"א. אמנם בעכ"ר דס"ל דההיתר משום הצורך אלא דהחמירו היכא שיש גם צורך בדבר האסור, וזה מוכח מדברי הב"מ סי' רע"ו בדין דהב"מ מפרש על ידי דבר אחר וההיתר משום צורך דבה"מ להאיר לו, ומזה גופא גם מוכח דלא ס"ל כהחזו"א דהענין משום שאינו מתעסק במוקצה, וצ"ע.

עוד נר' מנידון הב"מ והרעק"א דחשיב שיש לו צורך בכלי, דלכ' כל ההיתר מצד הדבר שאוחז בו, וחשיב צורך גופו דצריך לו כדי להחזיק את הדבר המותר וכהא דכנונא אגב קיטמא, כנ"ל.

והנה בסי' של"ה איתא דחבית שיש בה "משקין שזבו" ויש בה נקב אסור לקבל התירוש בכלי, והקשה הרעק"א הא הוי כשליפי זוטרי דלא חשיב בכמ"ה כיון שיכול לשפוך המשקין לתוך החבית, ודוחה האמרי-בינה דהוי צורך דבר האסור.

והגרא"ג שליט"א כתב ליישב (בדרך הב') דרעק"א ס"ל דכיון דצריך לכלי כדי לשוב ולקבל התירוש הנוטף הוי צורך דבר המותר.

ולכ' אם נימא כן א"כ גם כשצריך לדבר האסור הרי ממילא צריך לדבר המותר.

והנה ידועה השאלה אם מותר לטלטל כשמל"א כדי לכסות כשמל"א אחר, והנה לכ' י"ל דזה לא חשיב צורך גופו כיון דרק מכסה, אבל עדיין יל"ד כשמקבלו לתוכו כדי שלא ייאבד. ולכ' אין תימה בהא דמותר דזהו גופא חלק משימושי הכלי ואמאי נדון לפי המטרה הסופית. ואין הנידון דומה להא דשרי לטלטל כלי כדי לכסות ביצה שנולדה בשבת, דהתם י"ל דלא גרע מצורך דמחמה לצל וצ"ע.

הרעק"א דמתיר כשצריך גם לדה"א, ודאי לא מפרש כהחזו"א דתליא בדרגת ההתעסקות, מיהו גם הב"מ דאוסר הא חזינן דהא דמתיר שלא לנער כשיפסיד המוקצה זהו עפ"י דיוקו בלשון הרמב"ם בהל' ט"ז לענין כשיפסיד "דבר המותר" "ובמקום הפסד לא גזרו". (ועי' חזו"א סי' מ"ז סקכ"ב מש"כ לדחוק בפי' לשון הרמב"ם).

עוד כתב הבית-מאיר (בסוגריים) שברמב"ם שם הל' י"ד מדוייק דלצורך שניהם אסור, והנה ז"ל הרמב"ם, "מטלטלו ואע"פ שדבר האסור מיטלטל עמו", וי"ל דהא דצריך להחזיק בדבר המותר אפשר להבין מתבת "מטלטלו", ובא להגביל ההיתר דדוקא כשהדבר האסור מיטלטל דרך-אגב. (והעירוני דאין לפרש שבתיות ואע"פ וכו' מלמדנו הרמב"ם שצריך להחזיק בדבר המותר, דא"כ בא לאסור ולשונו משמע שבא לבאר ההיתר שבכאן).

בעניני "כיבוד אב ואם" (המשך)

א) עי' ביהגר"א סו"ס ר"מ שדייק מלשון הרשב"א יבמות דף ו. דאם אביו מצוהו בדבר שאינו צורך לאביו אע"פ שאין זה חיוב, מ"מ אם עושהו הוי קיום מצות כאו"א. - וצ"ב אמאי אין מדוייק כך מלשון הרמב"ן.

ב) למ"ד משל אב, לולא ילפותא "כבוד את אביך וגו' כבוד את ה' מהונד", היינו אומרים דאינו חייב לבטל ממלאכתו. ולמ"ד משל בן לכ' מהכא ילפינן. (ומ"מ לשיטת החינוך וסייעתו דבליכא לאב מחוייב הבן לכו"ע, אין נר' לגמ' דמקרא ילפינן לה).

ג) במהרי"ק (המובא לעיל), עיי"ש הנידון שעלול שהנישואין לא יהיו באופן הרצוי.

ד) הובא לעיל שהחרדים כתב שצריך לכבדם בלב, אבל בחי"א הוסיף עוד בחומר הדברים שהם "חמורה שבחמורות" (כדאיתא בירושלמי), ועוד. גם נר' מדבריו דכבודם הוקש בעצמו לכבוד המקום ובהמשך דבריו שהוקשה אהבתם לאהבת המקום (דלא כמהרש"א דהוי כאילו כיבוד להקב"ה דשותף הוא) וכן לשון הרמב"ם "שקול".

ומביא מלשו הזוהר [ונר' מלשונו שהוא חיוב], שאוהב אותם יותר מעצמו ונפשו ורוחו ונשמתו, וכל דבר שיש לו נחשב לכלום בעיניו לעשות רצונם.

ידוע בשם מרן הגר"ח שאחד שאלו אם מחוייב לשלם מחיר נסיעה (לעיר אחרת) כדי לטפל באביו החולה, וענה לו הגר"ח "תלך ברגל". - וצ"ע הא היא עיר אחרת (וכתב החי"א לענין תקיעות שעבור מצות עשה אינו חייב לילך לעיר אחת), ואולי שאני נסיעה. ואולי כיבוד או"א שאני.

עוד כתב החי"א דכמו שבעבודת ה' מזהיר הנביא שלא תהיה "מצות אנשים מלומדה" "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני", כן גם בכיבוד או"א אסור שיהיה כן. וצריך שכל מעשי-הכיבוד יהיו עם "רגש".

עוד כתב החיי"א שגם עונשם שוה. והוכיח מדהמקלל עונשו סקילה כמו מברך ה', ולכ' נר' מלשונו דזהו חידוש טפי מהמכה, ואולי משום שפעמים בא כתגובת-כעס ברגע קצר, וצ"ע. ואולי מעי"ז ביאור דברי הרמב"ם (הנ"ל סוף פרק ה' מהל' ממרים) דביזוי בדברים אינו ביטול עשה דכיבוד וצ"ע.

עוד כתב שצריך לכבדם במחשבה כמו שמצינו "ואת יראי ה' יכבד" דאיירי במחשבתו ובמבטו, ולכ' הוסיף כאן אדלעיל דלא סגי ברגש אלא בעינן גם מבט והשקפה.

ולהלן בסעיף ח' כתב שיעמוד לפני אביו כעבד לפני המלך, וזה צ"ע קצת דבברייתא לא נזכר ענין זה בגדר "מורא", ומ"מ מקור הדברים בספר המצוות להרמב"ם. (וצ"ע אם נזכר בפוסקים אחרים).

במש"כ החיי"א לענין כבוד במחשבה, הנה לענין אבילות ר"ל כתב רש"י סוכה דף כה. דהאבילות היא כבוד או"א אבל אין חיוב להצטער, וצ"ע קצת. [ועי' רמב"ן בהקדמה לתורת-האדם שהאבלות מעוררתו לתשובה (ושמעתי כן גם בשם הרמב"ם), והעירו דצ"ב לרש"י בשאר קרובים, וגם למה ל' יום ולא י"ב חודש, ואולי זהו שיעור אבלות שראוי לשאר קרובים, אבל העירו דצ"ב להרמב"ן מאבלות של בעל ואשה דהא אין האשה מתה אלא לבעלה, (ואולי מתעורר גם ללא אבלות), ואולי מ"מ זהו השיעור הראוי במציאות. וצ"ע.]

ה) בדין "לא יקראנו בשמו", כל החילוקים הנידונים בקריאת שם של אחרים הדומה לשם האב, אבל כשכונתו לאביו אסור אלא שבמקום הדוחק אומר "מורי אביו" ומוסיף את שמו, וכשעולה לתורה ואומר שמו ושם אביו אולי שאני כיון שמדבר על עצמו ואומר שמי פלוני בן פלוני (והוסיפו שאולי כבודו של האב שמייחס עצמו אליו, ואולי גם בקראו בשמו ושאלו אותו מה שם אביו ("בן ...?") וצ"ע. וכן למהרש"ל שאסור לכתוב שם אביו הא חזינן שעד חותם את שמו, וצריך לברר מה הדין במילוי טפסים, ואולי באופנים רבים סומך שהאב מוחל לו (ומי שאין מקפיד בכבוד אביו אולי יש לחוש שאין מוחל לו). וכתובה במחשב לכ' לענין זה לא תליא בחשיבות ובהתקיימות הכתיבה דהנידון דהוא מעין זלזול. וצ"ע. (ועכ"פ מדברי מהרש"ל חזינן חומר הענין).

ו) מה שדייקנו בגדר החלוקה עד היכן כבודם ועד היכן מוראם, עי' בשו"ע שהובא [כדברי הרמב"ם] קודם לענין מורא ולאחר כמה סעיפים לענין כבוד, וצ"ע שבחיי"א סי"א צירף הדברים וצ"ע.

והביא שם החיי"א פלוגתא אם יכול לתבוע האב לדין, וראיתי למי שהוכיח ממקרא מפורש דכתיב "אם זרחה עליו השמש דמים לו, אם אין לו ונמכר בגנבתו". ורישא דקרא איירי באביו שודאי לא יהרוג את בנו, ואהא כתיב שנמכר בגנבתו, ומתבאר שהבן תבעו לדין. ודפח"ח.

ז) עי' בר"ן קידושין דף לב. שהק' מדמא בן נתינה למ"ד משל בן, [ופשיטא לר"ן שהפסיד משלו ולא שאביו הפסיד, וי"ל דמשמע כן מהלשון "שהפסדתי בשביל אבא" ויתירה מכך אם האבא הפסיד לכ' אומדנא שהיה אביו מצטער אם לא היה מעירו], ותי' דלצערן שאני, ותו דשאני מניעת רווח והוי כדין ביטול מלאכה. - ולכ' שני התירוצים אמת וצ"ע.

לעי"ג ר' דב ב"ר שניאור זלמן ז"ל נלב"ע כ"ג מרחשוון תש"ע ולעי"ג מרת עדינה ב"ר בנימן ע"ה נלב"ע ט' כסלו תש"ע ולעי"ג מרת גיטל ב"ר משה דוד נלב"ע י"ב טבת תשע"א ולעי"ג ר' אשר אלכסנדר ב"ר שלמה ישעיהו הלוי ז"ל נלב"ע כ' טבת תש"ע ולעי"ג ר' אלימלך ב"ר שלום ז"ל נלב"ע כ"ו טבת תשס"ח ולעי"ג ר' יהושע העשיל ב"ר ישעיהו הלוי ז"ל נלב"ע ל' שבט תשס"ג ולעי"ג ר' אברהם אהרן ב"ר אליעזר דוד ז"ל נלב"ע ר' ניסן תשס"ט ולעי"ג הגי"ר אליעזר יעקב חיים בהג"ר ברוך יוסף נלב"ע י"ד ניסן תשע"א ולעי"ג ר' שמואל יצחק ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע י"ח אייר תשס"ט ולעי"ג מרת מרים (מליה) ב"ר יעקב הלוי ע"ה נלב"ע י"א סיון תשע"א

* * *

נא להעתיר בתפילה ולעורר רחמי שמים, לרפואת הרב רפאל מיכאל בן רייץ, ולרפואת האברך רפאל שמואל בן יפה ובוגרי הישיבה הק'
שנפצעו קשה בתאונת דרכים)
לרפ"ש בתושח"י

e-mail

zichronmeir@shtaygen.co.il

יוצא לאור ע"י כולל "זכרון מאיר" – חניכי סלבודקה

מקום הלימוד: בית-המדרש סלבודקה – דרכי-אי"ש

רח' האדמו"ר מגור 16, זכרון-מאיר בני-ברק

טל': 050-4125547

כתובת למכתבים:

ת.ד. 557, בני-ברק 51104

Address for letters:

P. O. B. 557 Bnei Brak 51303 Israel

The bank's details for wire transfers

The first international bank of Israel Ltd.

Branch: pagi bnei-brak no: 188

Branch adres: 42, chazon ish st.

Bnei-brak 51511

Swift code: firbilixxx

Iban: il 4505218800000435120

Name: kollel zichron meir

כתובות עמותת "בית יוסף קריימה" ת.ד. 722 קריימה 62920 (מהמ"ד רח' מיימון 13), ע"ד 580447498

שיעור בהלכות שבת מתקיים בס"ד במוצאי שבת קודש בשעה 10.30

הציבור מוזמן

השיעור בכולל קדימה, מתקיים בס"ד ביום ראשון בשעה 5.00.